

KŪRYBOS PAŠAUKIMAS

Poezija – ne vien knygos, ne vien eilėraščių rašymas ar jų deklamavimas. Rašytojas, jeigu jis ne sausas amatininkas, jaučia ir tam tikrą poeto misiją, kas nesibaigia vien kūryba. Kartais jis tiesiog įsukamas į žmonių sukūrį, su juo nori kas nors pasikalbėti, jį išklaustyti... Gal esam laimingi, kad domimasi ne tik parašytais eilėraščiais, mūsų knygomis, bet ir ta ypatinga poeto misija dvasiniame gyvenime, jo laikysena, kūrybos šaltiniais. Rašydamas, domėdamasis kūrybos dalykais, poetas sukaupia dvasinio patyrimo, kartais labai originalaus ir netikėto. Poetinė kūryba, meninės priemonės padeda labai arti prieiti prie pačios žmogaus sielos, netikėtų sąmonės jėgų. Ne vien jauni literatai klausia: kaip parašomas eilėraštis, kas yra talentas, įkvėpimas, kodėl užsiimama kūryba, kas skatina rašyti? Tuo domimasi ne mažiau, kaip kosmosu ar šiuolaikinės fizikos paradoksais, gaudyte gaudomos knygos ir straipsniai apie meninės kūrybos paslaptis. Žmogus siekia ne tik specialių žinių, bet nori ir įprasinti tas žinias, pagrįsti savo gyvenimą kaip kūrybą. Menininkas kartu su savo kūryba duoda ir nusimanyto apie bet kurios kitos veiklos žmogiškus pagrindus, apie tai, kokiais painiais keliais dienos šviesą pasiekia mintis, kokios vidinės jėgos ją sužadina.

Tiesa, čia pasireiškia didelė populiarių biografijų, įvairių meno leidinių įtaiga. Kuriami ir poetinio meno mitai. Tai pirmojo eilėraščio, įkvėpimo, nepaprastos poeto meilės, paslaptinių praregėjimų legendos. Vieni poetai, gyvi būdami, tokių dalykų nepakęsdavo, o kiti gal ir siekdavo populiarumo, garso. Literatūra turbūt negali be viso šito apsieiti. Bet kiekvienas, kuris ima į rankas plunksną, turi suprasti, kokia kartais efemeriška ir netikra poeto garbė. Reikia apgalvojimo, kuo grindi savo kūrybą, kodėl rašai, kai yra tiek patrauklių užsiėmimų ir be rašymo. Juk kartais be stereotipiškų frazių, be citatų, be populiarių mitų, poetas neturi ką pasakyti apie savo paties kūrybą.

„Kada parašėte pirmąjį eilėraščių?“

Eilėraštis, kuriuo pradėdami daugiatomiaus raštai, toli gražu nėra pirmasis kūrinys. Kiek prieš tai lėkė į ugnį prirašytų puslapių, kiek jų išbluko Lietuvoje, kiek jų išnešiojo vėjai. Juos rašė liūdnie, svajingi vaikai ir neklaužados, jauni drąsuoliai ir mokiniai, „neturį gabumų literatūrai“. Kas metai su paskutiniu mokyklos skambučiu išnyksta milžiniškas poezijos pasaulis, kurį paskui užgožia patyrimas, specialios žinios ar net gyvenimo rūstumas. Kiek paskui yra sunaikinama tos poezijos: vieniems ji neatsako į naujai iškilusius klausimus, kitų siela sugrumba, surambėja buityje. Vėliau ir patys poetai jos atsisako, užmiršta arba sunaikina. O kiek čia būna jaunų Baironų ar Lermontovų, kiek priesaikų tarnauti aukščiausiems literatūros, poeto idealams. Kaip tai gražu prisiminti po dvidešimt trisdešimt metų, kaip kyla gerklėj ašarų kamuolys, kaip nusuki veidą, kad niekas nepamatytų tavo slapto kūrybos prisiminimo! Ar dar gyva ta, kuriai slapta į knygą įdėjai pirmąjį eilėraščių, ar kas nors į tavo dar gali taip pasižiūrėti su nuostaba, su viltim – lyg tu būtum jaunas Baironas? Daugiau niekada šitaip nebus. Kūryba štai pavirto kietu darbu, nervais, nepasitikėjimo valandom, alinančia įtampa. Visuomet yra žmonių, kurie tavęs nemėgsta, nepripažįsta tavo kūrybos principų. Ir štai gyvenimas, jo rūstumas beveik nieko nepaliko iš ano pirmojo eilėraščio, kuris buvo parašytas tik iš doros ir atviros širdies. Koks jis niekuo neapsaugotas nuo to viso sudėtingo pasaulio, į kurį buvo metamas!

Yra bjauriojo ančiuko pasaka: štai užsidaręs, jautrus vaikas sėda ir parašo eilėraščių, plyksteli nemirtinga ugnimi, pozuodamas savo būsimiems biografams. Yra tokių prisiskaičiusių vaikų ar užsidariusių jaunuolių, kurie štai dabar rašo pirmąjį eilėraščių, tikėdami, kad kiekvieną rankos judesį jau stebi koks nors Andre Morua.

Poezijos vunderkindų nebūna, beveik nežinomi ir spontaniškai atėjimai į literatūrą paauglio metais ar ankstyvoje jaunystėje. Ankstyvi literatūriniai sugebėjimai dažnai anksti ir pasibaigia, išblėsta. Tik nepaprastas likimas gali jaunus žmones netikėtai iškelti, o jų kūrybai suteikti nepaprastos jėgos ir užmojų. Toks buvo Julius Janonis, taip ligi šiol domimės jo eilėraščiais.

Ankstyvoje jaunystėje pabunda kūrybinės galios, kurios pirmiausia ir įprasminamos kaip poezija. Pradėdamas rašyti eilėraščius, jaunas žmogus tarsi dar nežino, ką jis padarys, o tik paskui suvokia, ko jau nepadarys.

Vargšai pirmieji eilėraščiai – užmiršti ligoti vaikai, apauti išklypusiais vadovėlių batais, užsidėję savo mokytojų akinius. Kur pirmieji Maironio, Putino, S. Nėries eilėraščiai? Jeigu jie būtų išlikę visi, gal ne toks lengvas atrodytų poeto gimimas, kurį biografai kartais vaizduoja kaip triumfą.

Kaip lengvai yra sakoma, kad poetu reikia gimti. Kaip būtų paprasta: ateina laikas, ir poetas prabyla, ir renkasi prie jo kojų dykumų žvėrys ir paukščiai, tolimų žemių pasiuntiniai, klaupiasi prieš jį karaliai, o ant galvos krenta amžinybės palaiminimas! Šimtų šimtai gabių žmonių nesulaukia palaiminimo, jų viltys neišsipildo.

Poetas prasideda ne nuo pirmojo eilėraščio. Poetu tampama kiek kitaip – sunkiau, skaudžiau. Nėra laimės vaikų, kuriems kūryba būtų tik džiaugsmas, žaidimas savo gabumais.

Ciocés!

Nusišluostykit priekaiščiais šypsenas,
Ir pagalvokit, kaip sunkiai aš užtempiau
Jums ant šakotų širdžių
Savo poezijos pirštines, –

su ironija rašė K. Binkis.

O kaip dažnai poetui jau tik mirties patalė į virpančias rankas įdedamas gimimo liudijimas. Poezija yra kova, mirtinai pavojinga, žiauri, negailestinga, kartais – be atgarsio, lyg kalbėtum į begalybės tamsą. Jau iš anksčiau pateiktų skaičių matėm, kiek žmonių atkrenta nuo literatūros, neįsikabina į jos dirvoną. Poezija yra ir kovos jautimas, įsijungimas į žmonijos dvasinę istoriją. Tuo atžvilgiu poetas gimsta visą gyvenimą, o savo brendimą jis mums atskleidžia ypatingu būdu – per poezijos meną.

Poetas turi sugebėjimą rašyti, gerai tą sugebėjimą numano, gal net laiku jį pajunta, sakysim jau rašydamas pirmąjį eilėraščių. Bet tuo sugebėjimu susidomima tik tada, kada per jį pasireiškia gilesni žmogaus pagrindai, ištisas dvasinės ir meninės kultūros kompleksas. Yra daug žmonių, kurie jaučia turį tokį sugebėjimą, kuria įprastom temom, bet jie ne poetai. Kūryba yra nepaprastos įtampos dalykas, aukštesnis ir platesnis už sugebėjimą rašyti. Didžiai talentingi žmonės to sugebėjimo net nevertina: jie negailestingai naikina savo rankraščius, kamuojami visų pirma kokios nors idėjos, pasiryžimo.

Spausdiname daug pradedančiųjų poetų eilėraščių, kur tikri literatūriniai sugebėjimai labai anksti pasireiškia. Bet paskui jų knygų nesulaukiame: tiesiog prasilenkiama su pačiais esminiais poezijos dalykais. Juos aplenkia pašaukimas – ta didžiųjų asmenybių dovana. Neretai ateina kiti, rodos, ne tokie gabūs gražiam žodžiui, ateina iš už nugarų, lėtai, skausmingai gimdami poezijai. Ir jie neturės jaunystės eilėraščių, malonių mokytojų ir pirmųjų gerbėjų, kurie taip jaudina jauname amžiuje. Jie bus nemylimi, nelaukiami, pro akinių viršų į juos žiūrės moralistai ir poetikos aiškintojai. Jie bus pilki, neišvaizdūs, kasdieniški. Bet vieną dieną jų žodis bus išgirstas, atsivers jiems žmonių klausas – iš kur tas žmogus, sakąs tiesą, kurios mes nemokėjome išreikšti, iš kur tas nepažįstamasis, kurį mes taip seniai pažinojome? Gal tai bus jaunystėje, o gal jau prie kapo. Tas visų išgirstas eilėrašties ir bus pirmasis.

Kartais užmirštama, kad poetas yra ne vien gabumai, kad tai išstisas socialinis, dvasinis ir psichologinis kompleksas, kad eilės rašomos ne dėl to, jog žmogus tam gabus, jog smagu gambiai rašyti. Talentas poetui yra tarsi priemonė įsijungti į žmonijos kovą, į socialinius ir intelektualinius judėjimus. Visa asmenybė yra kažko pilna. Tai ypatingas užsiangažavimas ne vien literatūroje (stilius, kryptis, grupuotės, manifestai), bet ir socialiniame gyvenime (J. Janonis, V. Majakovskis, B. Brechtas), kultūrinėse ir filosofinėse sistemose (J. Baltrušaitis, O. Milašius, R. M. Rilke), politikoje, kurioj nors mokslo srity. Nebūtinai poetas turi aprašyti, ką jis veikia ir mąsto, bet visa ta veikla įtraukia kūrėją į pasaulio gyvenimą, jo kūrybai tarsi suteikia trečiąjį matmenį.

Poetai su nepaprasta drąsa veržiasi į neištirtas gyvenimo ir pasaulio sritis. Tarp jų būna gilių mąstytojų, mokslo žinovų, gabių verslininkų ir išradėjų. Viskas aukojama poezijai, kad ji alsuotų ir būtų gyva.

Poezija pražūva atitrūkusi nuo gyvenimo, tapusi specialia sritim, tik „priemonėm“ – užsidaro siauram įvaizdžių rate, pasidaro nepaprastai išranki žodžiui. Ji tada netenka reikšmės kaip žmogaus būties sritis. Poezijos tiesa nėra tik talentas, kuris gali kelti nuostabą jau labai ankstyvame amžiuje. Apskritai poezija yra gyvenimo ir visos būties idėja, priemonė išryškinti žmogiškumui, susieti jį su gamta, visuomene, kultūromis, savo laiko idėjomis. Kūryba turi turėti likimą. Netvirtinu, kad ji privalo „atspindėti gyvenimą tik per gyvenimą“, aprašyti tik pergyvenimus. Bet ji kas nors turi būti žmogui – likimas, liga, džiaugsmas ar kupra. Tik likimas, sukrėtimas, katarsis, žmogaus prisikėlimas apsaugo kūrybą nuo išnykimo. Vieni poetai – nuo pirmųjų eilėraščių – savo likimo ieškojo didžiuosiuose visuomenių sąjūdžiuose, istorijos keliuose, kiti – savo viduj, kultūros reiškinuose, asmenybės pervertinimuose. Tikras poeto likimas nuvalo žodį naujam gyvenimui. Tam kūrėjas ruošiasi nuo savo pirmojo eilėraščio. Pirmieji bandymai gali pasidaryti įdomūs po daugelio metų, kada juos savo šviesa apšviečia didelio poeto likimas. Ar domėtumės šiandien Puškino licėjaus metų kūryba, jeigu jis vėliau nebūtų tapęs Puškinu?

O kaip dažnai jaunas poetas, žengdamas pirmuosius žingsnius, jau stengiasi parodyti savo sugebėjimą rašyti, kalbėti specialiai parinktais žodžiais, žaisti jais – gal net ir įdomiai. Mėginama „sukurti“ didelius jausmus, savo likimą, atverti „širdies žaizdas“, pasidaryti savotiškus žodžių ramentus, kad su jais atrodytum raišas, sužeistas ar pavargęs. Tai lyg kokia nuovargio poezija, kuri tik egzaltuoja – dažnai jau nuo pirmų žingsnių – žinomus dalykus. Eilėraščiai iki koptumo yra iškvėpinami, išdekoruojami, matomose vietose iškabinėjami iškilmingi žodžiai. Štai keli posmai:

Viskas eina į užmiršimo šešėlius, –
Tik tu nepasiekiamas mano siekimas,
Rankų tiesimas į įsivaizduojamą palaimos erdvę,
Akių bėgiojimas nepavejama riba,
Nepermalduojama riba.

Arba:

...dar vienas išsipildantis Rytojau. –
Nuo žemės lig žvaigždžių išmokau
mąstyti apie tave, o toliū toliuos
matyti tavyje laimingą žmogų.

Arba:

Tu reikalinga –

Kaip vakaras pavargusiai padangei.
Tu laukiama –
Kaip pavėlavus diena,
Kaip grįžtančių sparnų mojavimas.

Tokie kūriniai neturi savo likimo, jie nei pirmi, nei paskutiniai. Ne vienas talentas pačioj jaunystėj nualina save tuščiais, egzaltuotais žodžiais.

Poetą turi kamuoti kokia nors idėja. J. Janonis nebūtų taip anksti subrendęs kaip poetas, jeigu jis kaip žmogus nebūtų užsiangažavęs to meto socialinei kovai. Turėtume keletą gražių eilėraščių, vaikiškai naivių ir nuoširdžių. Maironis, sakysim, būtų tik sentimentaliojo romantizmo atgarsis, jei ne tautinio atgimimo idėja, davusi tiek spalvų jo grynai poetinėms refleksijoms. Ne vienu XIX a. pabaigos kūrėju mes šiandien nesidomėtume kaip poetu, jeigu savo vidutinių gabumų jie nebūtų susiję su naujomis savo laiko idėjomis, visuomenine veikla. Žinoma, dabar kiti laikai ir kitaip žiūrima į literatūrą, bet ji visuomet yra objektyvi asmenybės buvimo sąlyga tam tikroje visuomenės kultūroje, bendrame žmonijos lygyje. Poetas pergyvena meilę, gamtos grožį, bet turbūt dramatiškiausiai pergyvenama idėja, mintis, jos pačios likimas, su ja susijusios traumos. Tai pažadina labai slaptas asmenybės jėgas, valią. Poetas tiesiog gyvena ant ugnikalnio, kuris kiekvieną akimirką gali sprogti ir išmesti aukštyn su įkaitusia lava.

Dažnai poetą užvaldžiusios galingos idėjos vėliau atkrenta, pasensta, jomis nustoja domėtis ateinančios kartos. Bet lieka bendražmogiškoji poezijos giluma, kuriai naują matmenį davė poeto siekimai, idėjos, net paklydimai.

Dideli poetai ne kartą yra skundęsi, kad nuo pirmųjų eilėraščių jiems stinga sugebėjimo rašyti, kad neturi gabumo lengvai ir laisvai reikšti mintis. Tačiau ne vienas pavyzdys rodo, jog tada, kai asmenybė pilna – dangus, lapo šnarėjimas, atsitiktinis paukštis gali tapti poezija, graškčia jos forma.

Poetui pirmasis eilėraštis yra tas, kur jis pajuto kūrybinę valią, save – kaip žmogų, kaip viso gyvojo pasaulio idėją. Tai nenukrenta iš dangaus, to nepadovanoja vien prigimtis, talentas. Kitas, rašydamas visą gyvenimą, taip ir neparašo savo pirmojo eilėraščio.

„Kas Jus įkvepia rašyti?“

Tėviškės bažnytkaimy gyveno keistas, užsidaręs žmogus. Jis turėjo ožką, kuri ganydavosi karo išdaužytose kapinaitėse, mažą lūšnelę prie vieškelio, o gražiai pakirpta žila barzdelė jį darė panašų į prastais rūbais persirengusį profesorių. Ar tik ne visą gyvenimą jis buvo to bažnytkaimio varpininkas. Vakaraus jo lange kaip vilko akis žibėdavo lajinė lempelė – visi žinojo, kad jis „aprašo gyvenimą“. Bet kaip – gražiai ar pikta, kaip jo užrašuose atrodys kaimynai, piktadariai ir šventuoliai, gyvieji ir mirusieji? Teisia jis ar teisina žmonių paklydimus?

Kai jis mirė, raštai buvo peržiūrėti. Tačiau juose nieko nebuvo – nei pasmerkimo, nei piktadarių gėdijimo, nei prisipažinimų iš savo slapto ir keisto gyvenimo. Ir tie užrašai žmonių jau kur nors išbarstyti, kaip ir bet kokie nereikalingi popieriai. Tokia buvo tų užrašų prasmė: po varpininko mirties – išnykti. Jie susidėjo iš kelių monotoniškų frazių: atsikėliau, pavalgiau, oras buvo toks ir toks, nuėjau ten ir ten, padariau tą ir tą, nuėjau miegoti... Ir taip diena iš dienos, metai iš metų – per visą gyvenimą, per visus karus, gaisrus, nelaimes. Bažnytkaimis iki pamatų sudegė, karas sudegino ir to žmogaus būstą. Tačiau jis, bet kur karų, gaisrų ar evakuacijų nublokštas, kiekvieną rytą pasižiūrėdavo, koks oras, ir darydavo tik tai, kad turėtų tą dieną, ko pavalgyti. Ir jokių prisiminimų, jokio gailėsčio niekam.

Dabar galvoju apie baisią tų užrašų prasmę, kurią, pats to nenorėdamas, atskleidė varpininkas. Kokia viskam abejinga, monotoniška pati žemiausia „fiziologinė“ gyvenimo pakopa: čia nepatiriama

didelių suvokimų, meninių refleksijų. Nėra pradžios ir pabaigos, kaip jos nežino augalas, vedamas pajauti gyvulus ar net žmogus, kuris gyvena su aklo slieko atkaklumu. Nors jis gal ir turi daug žinių, valdo galingas darbo priemones.

Žmogaus gyvenimas susideda ne vien iš tų primityvių elementų, ne vien jie yra gyvybinis pagrindas. Ištikus mėnesius žmogus gali kęsti alkį, keletą dienų išbūti be vandens ir miego, bet kartais neišgyvena net kelių valandų, žlugus jo idėjai, meilei, tiesai. Asmenybė siekia pagrįsti savo buvimą, įprasminti savo gyvybę visuomenėje, tautoje, žmonijoje. Menas išplėšia žmogų iš tos „fiziologinės“ užmaršties, iš tos nelaisvės, kuri negailestingai guldo į žemę „be likusio ženkle, kad žmogumi buvęs“ (V. Kudirka).

Kiekvienas žmogus, kad ir kasdieniškiausias, patiria gilesnių refleksijų, išgyvena be žodžių, be meno vaizdinių. Tik talentas tai paverčia menu. Gali būti keista, kodėl iš ano žmogaus vidaus niekas neprasiveržė, kodėl ten tokia tamsa? Jis sėdėdavo sustingęs, lyg jausdamas savyje kažkokią bauginančią realybę, neįsivaizduojamą tolumą. O gal jis nerado žodžių papasakoti apie tuos didžiuosius sielos patyrimus, kurie amžinus padarė Bethoveną, Gėtę, Čiurlionį? O gal jis buvo beprotis?

Putinas savo atsiminimuose aprašo vieną naktigonę, į kurią jį pasiėmė tėvas. Tai buvo kietas ūkininkas, kuriam, be darbo, be šeimos drausmės, rodos, nieko daugiau nebuvo. Beje, dar religija – taip pat kieta, rūsti. Nebuvo šypsenos, atsipalaidavimo. Ir štai šiurpioj naktigonės tyloj jam tarsi atsivėrė kiti, nežinomi pasauliai: „Stovi tėvas ir žiūri į liepsną. Tačiau jis ne liepsną stebi, o skendėja kažkokioj vidinėj jo dvasioj išnirusioj vizijoj. Jo veido išraiška rodo, kad jis visai atitrūkęs nuo savo vargingos, skurdžios buities, nuo savo kasdinių darbų rūpesčių, o savo pagilėjusiu jausmu siekiasi su kažkokia jam nesuvokiama, bet jaudinančia, prasmingesne realybe. Kas žino, ar ne tėvo tos nakties, to momento išgyvenimas apvaisino ir mano paties sielą, emocijas, vaizduotę ir ar ne jis kaip tolimas aidas atsiliepė manajame realybės suvokime, kai po 20 metų sakiau: „Tarp dviejų aušrų pasaulis kaip pasaka“.

Neatsitiktinai Putinas kitoje vietoje yra rašęs: „Kūrybos veiksmai prasideda iš vidaus“. Ji išauga kaip vitalinė jėga, net buitį pakeldama į aukštesnių suvokimų pakopą. Kokia gyvybine jėga tampa net mirties artėjimas, o paprasti daiktai – langas, tvora, durys, lazda, vaistai – didingais būties simboliais (Putino „Būties valanda“, „Langas“).

Poezija padeda žmogui įsisąmoninti tai, ką jis pergyvena. Kiek yra atsitikimų, kai jis imasi plunksnos, teptuko, norėdamas kaip tik įsisąmoninti tai, ką pergyvena. Kai jį palaužia liga, nelaimė, tarsi siekia save atstatyti, atkurti savo asmenybę ar išsaugoti etinius pagrindus, kuriems yra iškilusi grėsmė. Tai paguoda, paskutinis mėginimas, vidinių asmenybės jėgų persigrupavimas, ir, krizei praėjus, dažnai metama rašyti. Gal tai žiauru, bet ne vienas, išgyvendamas dideles traumas, netikėtai pasijuto turįs menininko talentą. Kartais neįprasti smūgiai, sukrėtimas sužadina atmintį, vaizduotę, atgaivina užmirštus sielos patyrimus, tarsi prikelia iš kasdienybės nebūties. Buities pasaulis nuolat skaidosi, miršta ir amžiams nyksta jo elementai, pagaunami tik mūsų jutimų paviršiumi. Žmogus, jo kūrybinės galios yra giliau. Tai padeda įsisąmoninti menininko talentas, neretai dvasinis sukrėtimas, fizinė įtampa. Kokių jaudinančių laiškų yra parašę paprasti žmonės fronte, koncentracijos stovyklose!

Daug kas patiria tokių sukrėtimų, kai kūryba tampa įvykiu. Savotiškas sukrėtimas yra ir ankstyva jaunystė, netikėta meilė, gyvenimo įspūdžiai. Žmogus išsiskleidžia, atsiveria gabumai – jis pasipuošia jais lyg paukštis meilės šventei: ten žaibuoja tikri talentai, švarūs pasaulio vaizdiniai. Tai gyvenimo metamorfozė, kai iš savo kokono ritasi gražiausia plaštakė. Ir jai – skauda.

O kas vieną kartą pajunta tikrą kūrybą, prisiriša prie jos tvirčiau, nei prie gyvenimo. Ji padeda išlaikyti vidinį degimą savyje ir žmonėse. Tai galima pavadinti kūrybos pojūčiu, ką gerai pažįsta

kiekvienas menininkas, ko nuolat siekia. Tas pojūtis apsaugoja asmenybę, patį kūrėją nuo beviltiškumo ir absurdo – kaip gyvenimo etinis kriterijus. Menininkas ieško paramos savo paties kūryboje, kaip kitas žmogus jos ieško aplinkoje, meno reiškiniuose. Iš čia išauga pasiutęs, nenugalimas pasiryžimas (kurti – ir toks stiprus, kaip paukščio instinktas grįžti į savo pavasario lizdą. Poezija, menas atgamina tai, ką patyrei, išsaugoja žmogų kaip vientisą idėją, nors jis ir daug ką iš savo gyvenimo išbraukia.

Nepaprastai įdomus yra tas pirmasis kūrybos impulsas, tas vidinis sproginimas, kuris viską apšviečia netikėta šviesa. Tai vadinama įkvėpimu, „sielos netikėtumais“ (F. Šileris). Jis yra lyg koks narkotikas: kas jo paragavo, visą gyvenimą vėl sieks to meninio streso. Būtų sunku paaiškinti, kaip žmonės, išsilavinę ir gilaus proto, kartais per visą gyvenimą nemeta savo varganos rašliavos, aiškiai suprasdami, kad toji srityje nieko nepasieks. Tačiau jeigu tas rašymas nuoširdus, gali suteikti žmogui nepaprasto džiaugsmo, „sielos netikėtumą“. Neretai tokia kūryba padeda susigaudyti gyvenimo klausimuose, atsiverti sau pačiam, o to kartais neduoda pati geriausia knyga ar įdomus asmuo.

Rašydamas patiri tai, ką ir skaitydamas, ypač kai esi nusiteikęs, pilnas keistos intuicijos. Kam yra tekę giliai įsijausti bent į vieną eilėrašį, tas pažįsta tą ypatingą kūrybos būseną, kurią jautė poetas kurdamas. Iš paprastų skaitytojų laiškų ir pasakojimų matyti, koks artimas kūrybai parašyto kūrinio pergyvenimas! Taigi dažnas žmogus yra „poetas“, nors pats neparašytų nė vienos eilutės, dažnas yra pergyvenęs poezijos kūrinį kaip įvykį. Nuo tikro poeto jis skiriasi tuo, kad neturi gabumų savarankiškai reikšti savo mintis ir emocijas, jausti jas per kultūrą ir savo laiko problemas. Paprastas žmogus, kurio vaizduotę sužadina menas ar gyvenimo įvykiai, siekia tik „eiluotai pasipasakoti“, paaiškinti savo pergyvenimus. Tačiau pačioje sielos gelmėje poeto ir žmogaus niekas neskiria: ten jie vienas kitą supranta ir yra be galo artimi. Ir todėl toks bjaurus negabių literatų išdidumas, egzaltuotas pasipūtimas.

Neretai žmogų nustebina netikėtai atsiradęs noras kurti – juk jis tokiame žingsniui niekada nesiruošė. Teko kalbėtis su pagyvenusiu žmogumi, kurį tokia būklė (susidėjus šeimininėms aplinkybėms, paskaičius poezijos) išplėšė iš monotoniško namų gyvenimo, tarsi išmetė į egzotiško kontinento krantą. Kažkokia stebuklo šviesa apšvietė jį, ir jis skubėjo tai išreikšti eilėmis. Tą stebuklingą vidinę viziją, tą dvasios atsivėrimą žmogus skubėjo tik užrašyti, nespėdamas net sueiliuoti (eilavimo įgūdžių beveik neturėjo). Jis manė, kad jam vieninteliam taip atsitiko, kad jam tiesiog apsireiškė pati kūrybos idėja, poezija. Jo rašinys niekuo nesiskyrė nuo įprastos standartinės kūrybos. Žinomos frazės, žinomi žodžiai iš neseniai skaitytų kūrinių, ir nė lašo poezijos. Jis manė, kad aš nesuprantu jo kūrinio, ir ėmė aiškinti, ką jautė, rašydamas vieną ar kitą frazę, atskleidė savo išgyvenimo charakterį, kaip visa tai vyko. O eilėraščiui nebuvo ir niekada nebus. Tam žmogui trūko vienintelio, lemiamo dalyko – poeto talento.

Meninė kūryba įdomi tuo, kad kuriant tarsi iškyla visos asmenybės galios: fantazija ir intuicija, žinios ir griežčiausia logika, atmintis ir ateities numatymas, literatūriniai sugebėjimai ir net fiziologinės jėgos. Kartais pergyvenami nepaprasti fiziniai pojūčiai, smarkus skausmas, sužadinama atmintis, atgyja seni vaizdiniai. Kūrėjas jaučia aprašomus fizinius dirgiklius, nekontroliuoja judesių, gatvėje kalbasi pats su savim arba garsiai deklamuoja taip netikėtai besiliejančią eilėrašį. Tokios būsenos aprašomos kaip ypatingi atsitikimai menininko gyvenime. Yra žinoma, kaip A. Mickevičius apalpo, parašęs savo garsiąją „Improvizaciją“. Žanas Žakas Ruso savo „Išpažintyje“ pasakoja, kaip aptemo akys, kai jis perskaitė skelbimą apie žinomąjį konkursą dėl mokslo ir meno įtakos žmonių moralei ir papročiams, kaip jis pargriuvo po pakelės medžiu, o kai atsikėlė – krūtinė buvo šlapia nuo ašarų. V. Bleikas sakydavo, kad eilėraščius jam diktuojanti kažkokia aukštesnė jėga, A. Mickevičius rašė: „...lyriniai poetai, apdainuodami dabartį, tai yra jausmus, kurie juos įkvepia šią akimirka, ir

Sibilės, apdainuojančios ateitį, visuomet, regis, matė kitiems nematomus dalykus ir jautė savyje kažkokią nenustygstančią, kamuojančią dievybę“. Yra tiesiog fiziškai jaučiama būtinybė išreikšti nepaprastą pasaulį, kuris netikėtai iškyla ryškioje sąmonės šviesoje. Apie tai kalba ir A. Mickevičius, ir tas nepažįstamas žmogus, kuris nustebo, taip netikėtai į rankas paėmęs plunksną. Šitai kartais atliekami nepaprasti žygiai, paaukojamas gyvenimas, padaromas išradimas, sukuriamas nemirtingas meno kūrinys. Arba – nieko.

Dar ir šiandien poetas kartais piešiamas įkvėptu veidu, vėjo taršomais plaukais. Keistai jis atrodytų gatvėje, į darbą skubančių minioje, kasdieniniame gyvenime, tarnyboje. „Įkvėpimui“ mada praėjo. Vis dažniau apie jį kalbama kaip apie kūrybinio darbo būseną, kaip apie susikaupimą, nusiteikimą rašyti.

Tik mažai kūrybą pažįstantys žmonės gali manyti, kad poetas visuomet rašo tik „pagautas įkvėpimo“. Paprastai tokie kūrybiniai pakilimai reti, mažesnio masto, po ilgų laiko tarpų, kai vėl pavyksta mobilizuoti visas kūrybines galias. Nebūtinai tas jėgas pažadina koks nors netikėtas sukrėtimas. Kartais užtenka žodžio, moters veido, praskrendančio paukščio, vyno taurelės, netikėtos minties, medžio formos, išgirstos melodijos, prisiminimo... Kitiems padeda kelionė, gyvenamos vietos pakeitimas arba pastovumas, griežtas režimas, nustatyta valanda. Yra liudijimų, kaip tokią būseną sukelia gatvės ir stočių maišatis, kokių nors gėlių kvapas (alyvų, hiacintų). Viskas čia tinka. Tik meninė idėja, vizija turi iškilti labai ryškiai, ypatingai. Ir ne kiekvieną kūrinį lydi toks „stresas“, o jo metu – nebūtinai parašomi dideli kūriniai. Tokios būsenos nėra genijų privilegija ar keistenybė. Kaip kalbėjau, jas pergyvena ir menkesnio talento menininkai, net paprasti skaitytojai: tik jie viso to nesugeba išreikšti, jiems pristinga kultūros, ypatingo santykio su kalba ir meninėm priemonėm.

Daugiausia rašoma sąmoningai, ramiai. „Įkvėpimo“ būsenos gal tik išryškina, padeda giliau suvokti platesnes menines idėjas, kurios vėliau įkūnijamos didesniame kūrinyje. Kartais taip apsireiškia viso gyvenimo kūrybinė vizija. Tik menko talento poetai gali tvirtinti, kad jie visuomet rašo apkvaitę nuo įkvėpimo, nuo ekstazės. Kiek apie tai prirašyta eilėraščių, kaip apdainuotas tas „įkvėpimo“ biurokratinis baldas – rašomasis stalas, prie kurio kaip koks operetinis personažas yra sodinamas poetas, persmelktas „dieviško įkvėpimo“. O tikras poetas žino, kad „įkvėpimas“ jam iškelia ir naujų, sunkiai išsprendžiamų meninių problemų, kad po jo prasideda kasdienybė: medžiagos apdorojimas, žodžio šlifavimas ar konstravimas, kaip dabar mėgstama sakyti. Iš netikėtų atsivėrimų, keistų vizijų reikia dar „padaryti“ eilėraščių, įprasminėti jį. „Įkvėpimą“ lydi ir pats neįdomiausias darbas iš visų darbų: savo paties parašyto teksto taisymas, perrašinėjimas, žodynai, kirčiavimo patikrinimas, gramatinių stereotipų įprasminimas, parinkimas žodžių, kurie neturi kokios nors poetinės reikšmės, bet padeda išlaikyti formalinę eilėraščių sistemą.

Kita vertus, kas nėra patyręs „sielos netikėtumų“, tas tiesiog neturi kūrybos pojūčio. Ir kai kurie poetai jo neturi – jie labiau pasitiki meistriškumu, poezijos amatu, nes nėra patyrę kūrybos kaip giliai žmogiško dalyko. Tokie kūrėjai taip pat gali būti įdomūs. Bet jų kūryba siauresnė, specialesnė, susieta su koku nors literatūriniu judėjimu, orientuota į kuriuos nors kultūros reiškinius. Jiems galime būti dėkingi už įvairias technines naujoves ir eksperimentus, kurie kelia eilėraščių kultūrą. Juos vertina žinovai, kurie sieja meną su teorinėm problemom, o neretai ir siekia, kad kūryba būtų domimasi tik tiek, kiek ja domisi ir kiek ją sugeba paaiškinti kuris nors metodas ar tyrinėjimų kryptis.

Kūrybinės būsenos dažnai apgauna šiaip menui jautrius, literatūrai gabius, bet kūrybos klausimuose mažai susigaudančius žmones, ypač, kai „įkvėpimo“, temų, emocijų ieškoma ne savo pačių gyvenime, o žinomuose meno kūrinuose. Giliai išjaustas muzikos, dailės, poezijos kūrinys tarsi tampa „nuosavu gyvenimu“, jaudinančia tikrove, ir ne vienas literatas tuoj puola apie tai pasakoti, eiliuoti. Taip prasideda grafomanija, vaisių raškymas nuo to paties medžio. Kiek pastaruoju metu mūsų spaudoj pasirodė eilėraščių, kur „pergyvenami“ plačiai žinomi dailės ar muzikos kūriniai, kur

tiesiog atskleidžiama suvokimo eiga ar mėginama atkurti didžiųjų menininkų įkvėpimą, „kūrybinį apkvaitimą“. Jau turėtų pailsėti Čiurlionio paveikslai, Bethovenas; nepakeičiamais „kūrybinio akto“ atributais tapo visokios „simfonijos“, „sonatos“, „fugos“. Šitaip daromos literatūrinės iškamšos, egzaltuojamas pats menas: bevaisis Monos Lizos siuvinėjimas ant pagalvėlių. Koktu nuo šito romantiškai vaizduojamo „įkvėpimo“ poezijoje, nuo šito nesupratimo, kūrybos karikatūrinimo.

Kūrybos būseną nėra kokia nors egzaltacija. Ne vienas poetas yra kalbėjęs, kad tokią valandą menininkas neatitrūksta nuo tikrovės, priešingai – tai yra nepaprastas realybės regėjimas, gilesnės prasmės suvokimas, kartais labai ryškus ir netikėtas. Tokius dalykus gerai pažįsta ir loginio mąstymo žmonės, mokslininkai (A. Puankarė, A. Enšteinai), jie ne kartą yra kalbėję, kaip ima veikti slaptos atminties ir proto galios. Tai intelekto savybė, o ne koks atsitiktinumas. Tam reikia būt pasiruošus, dirbti, lavintis, kaupti žinias, kurti ir „be įkvėpimo“. Floberas rašė: „Visa įkvėpimo esmė yra ta, kad kiekvieną dieną tą pačią valandą sėstum prie darbo“. Pro nepasiruošusį dirbti, pro neturintį meninės kūrybos įgūdžių „įkvėpimas“ praeina kaip stichija, nieko nepalikdama. Didelę poeziją kuria labai protingi žmonės, atiduodami jai visą gyvenimą ir visas jėgas. Ir pati kūrybos būseną yra protingas aktas – tik neįprastas, nekasdieniškas. Kūrybinis impulsas, jo nelauktumas tarsi užgožia supratimą, kad kuriant yra dirbamas labai intensyvus protinis darbas. Menininkas kurdamas kartais to nepastebi, bet savo kūrybą suvokia kaip idėją, kaip protingą aktą.

Tokiam kūrybiniam sužadanimui artimos būklės atsiranda ir sutrikus psichikai, veikiant alkoholiui arba narkotikams. Tai nekūrybingos, avarinės psichikos situacijos, kada atjungiamą logika, savikontrolė, atmintis, o haliucinacijos klaidingai laikomos atpalaiduota fantazija. Dingsta sugebėjimas organizuoti medžiagą, išnyksta individualūs išgyvenimų bruožai (kokios vienodos alkoholikų haliucinacijos!) – asmenybė sunyksta. Jai nustoja egzistuoti socialinė aplinka, tikslai – kūrybos akte dalyvauja ne visos kūrybinės galios. Kūryba pavirsta tik psichiniu elgesiu, daro slogų įspūdį.

Poetas nepajėgia visą laiką rašyti – arba išsisemia, neatlaiko nuolatinės įtampos, arba tiesiog „neateina įkvėpimas“. Kartais tokia kūrybinė tyla trunka dešimtmečius, o kartais poezija daugiau neįsideda. Kai kurių lyrikų laikas neilgas. Maironis, K. Binkis savo pagrindinius lyrikos dalykus parašė per keliolika metų. Visa A. Mickevičiaus lyrinė kūryba sutelpta beveik į vieną dešimtmetį. Yra laiko spragų Putino lyrikoje, vienu tarpu mažiau rašė A. Žukauskas. Kiti, tiesa, geba rašyti „tarpinę“ lyriką tarp dviejų ryškių periodų. Dažniausiai poetas dar turi ir kitokį užsiėmimą. Putinas kūrė prozą, daug nusipelnė literatūros mokslui, A. Venclova rašė atsiminimus, K. Binkis – pjeses ir šmaikščius eiliuotus feljetonus. Tokiems „tylos metams“ ne kiekvienas poetas būna pasiruošęs, pasimeta. Romantinės natūros ieškodavo pavojų. Ne viena biografija pasakoja, kaip buvo siekiama susinaikinimo dvikovoje, mūšy, kelionėje (A. Mickevičius, Baironas). Poetas tarsi ieško sau kupros, karščiuojančia širdimi lekia į pavojų – ir dažnai niekas jo nesulaiko. Tokių krizių nejaučia šiaip eiliuotojai: jie visą gyvenimą rašo vienodai, lygiai, „vidines duobes“ maskuodami meistriškumu.

Kaip gera poetui turėti dar kokį nors užsiėmimą. Juk reikia kartais gyvam išlikti ilgus dešimtmečius, kad, artėjant senatvei, dar sulauktum vėlyvos poezijos meilės, kuri tokia maloni išeinantiems iš šio pasaulio.

„Ar aš turiu talentą?“

Skaitydami prozas ar poezijos kūrinį, jaučiame ne vien įdomumą, aktualumą, bet ir kažkokią nesuvokiamą jėgą, kuri mus veda iki paskutinio puslapio. Tai ne vien siužetas, išradingos metaforos, ne. Po daugelio metų galima užmiršti personažų vardus, patį eilėraščio tekstą, bet visam laikui išlieka sukeltas įspūdis, mus dar ilgai valdo kažkokia sunkiai suvokiama jėga. Tada sakome: talentas... Taip,

netalentingi kūrėjai nėra parašę didžiųjų kūrinių. Nieko nepadarysi kasdien sėsdamas prie stalo, dešimtis kartų perrašinėdamas tekstą, turėdamas įdomių siužetų, nepaprastos gyvenimo medžiagos. Nieko nepadės didelis išsilavinimas, dvasinė kultūra. Literatūrinė šlovė galbūt pasirinks ne tokį išrankų meninės kūrybos žinovą, nebūtinai tą, kurio biografija ypač įdomi, paini, pilna neeilinių išgyvenimų. Sėkli kasdieniška butis talentingo rašytojo kūrinyje gali pavirsti didžiu gyvenimu.

Tačiau labai dažnai ir dideli talentai nieko vertingo nesukuria. Taip atsitinka, kai talentas netampa viso gyvenimo pašaukimu, dvasine jėga, suimančia visas asmenybės galias, jas užvaldančia. Gabumai išiekvjami niekam, nesutvirtinami darbu. Kartais juos slopina laikas ar pats žmogus, nes jie kamuoja, erzina, nuolat primena, kad reikia ko nors imtis, budina iš sustingimo. Su koku įnirtimu slopinamas talentas, perkant vis naujus ir naujus baldus, keičiant meilužes, švaistantis tuščia erudicija prie rinktinių gėrimų. Neišsipildęs talentas turi būti kuo nors kompensuojamas. Ir kiek čia būna pasiaukojimo, kai nueinama tarnauti kilniems tikslams. Ne vienas, mokykloje ar studijų metais pajutęs, kad dėl valios ar tikro pašaukimo stokos nepakels literato naštos, pasirinko mokytojo, išmintingo redaktoriaus kelią, literatūros kritiką ar mokslą.

Talantas literatūroje yra malonus ir ne toks retas reiškinys. Imdamas į rankas bet kurią šiandien išleistą knygą, nepasakysi, kad jos autorius neturi talento. Tik štai kas: talentas, nepersmelkęs visos kūrybos, ne visas žodžių ląsteles pripildo gyvybės. Kai kurių kūrybos dalykų poetas dažnai neapmąsto, neperkuria, manydamas, kad tai išsprendžiama visų pastangomis, kad tai priklauso poezijai, „procesui“. Nemažai poetų į kūrybą žiūri ir kaip į kolektyvinį darbą, apie tai plačiai kalba, laiko save bendro susitelkimo „atstovais“. Yra mėgstami bendri svarstymai „apie visus“, kūrybiniai susitelkimai, kur randa sau vietos kiekvieno poeto kuri nors įdomiai pasireiškianti talento savybė, kur nereikalaujama iš kūrėjo visumos, akistatos. Šitaip tarsi kuriamas sutelktinis poetas, „kvazipoetas“, nacionalinės poezijos asmenybė, kurią sudaro visų poetų pačios įdomiausios savybės. Pradedama labai įdomiai ir talentingai specializuotis kurioje nors tokio „kvazipoeto“ srityje: vieno – įdomi meninė detalė, kito – metafora, trečio – nauja gyvenimo medžiaga. Poetas gali būti plačiai žinomas tik dėl kurių nors talento savybių, o ne dėl to, kad visa savo kūryba iškyla virš kitų. Niekas neskuba kelti ypatingos talento galios. Joks poetas šiandien nebus pavadintas genijumi, kas būdavo sakoma į akis jauniems XIX amžiaus romantikams.

Tokia sutelktinė asmenybė duoda darbo daugybei talentingų žmonių, kurie vien savo jėgomis nepajėgtų išsikovoti pripažinimo, nesusilauktų tikrų ir išmintingų gerbėjų, savo menu neapreptų tokių didžiulių dvasinių platumų. Visos poezijos garbė tarsi krenta ant kiekvieno kūrėjo atskirai.

Kūrybinio aktyvumo laikotarpiais pasirodo ypač daug talentingų žmonių, pradedamas vertinti meistriškumas, improvizacija, žodžio grakštumas, minties žaismas. Gabūt literatai kuria stilių, įvairias literatūrines mokyklas, organizuojasi kokiais nors kryptingai meninei veiklai, greitai išplatina meno naujoves, gabiai įsiterpia į gyvenimo reikalus. Jie yra klimatas, jie daro tai, ką mes vadiname literatūros ugdymu ar procesu. Jie užpildo spragas tarp gyvųjų ir mirusiųjų, palaiko įvairių judėjimų gyvybę ir sudomina literatūra milijonus. Bet kartu nustojama jausti, kad dėl visos poezijos garbės, bendrų, kryptingų pastangų pradedamos niveliuoti neeilinės kūrybinės asmenybės, stelbiama atskiro kūrėjo atsakomybė. Siekiama pusiausvyros, nes vieno ar kito poeto platesnis pripažinimas tarsi nustumia į periferiją keletą gabių žmonių, įspūdingai pasireiškusių kurioje nors „specialesneje“ poezijos srityje. Pradedama nejausti atskiro poeto kaip aktyvios, apsisprendusios asmenybės, gyvenančios ne tam, kad būtų sukurtas literatūros pilnumos vaizdas. Po kiek laiko „poetų kolektyvai“ subyra, išnyksta poezijos „kolektyvinė asmenybė“ ir lieka atskiri poetai. Gražios detalės ir metaforos išblunka, po kiek laiko jos jau nieko „nepapildo“ ir „nevysto“, nustojama domėtis, kaip ir kuo tas ar kitas kūrėjas prisidėjo prie kokių nors meninių ieškojimų. Poetas turi jausti, ar jis perima atsakomybę

už šių dienų poeziją ir žmogų, žinoti, ką jis liudys ateinančioms kartoms. Iš kūrybos turi kas nors likti. Ne viską turi nusinešti mados, ne viską galima išseikvoti tik savo vietos užsiėmimui bendroje šių dienų poezijos panoramoje.

Toks visos poezijos „slėgimas“ ypač anksti pradeda veikti jaunus poetus, kurie tarsi ima dainuoti vienam chore. Nesuvokiama tam tikra platesnė poeto misija gyvenime, įsisąmoninami tik kai kurie estetiniai principai. Platesnis poeto vaidmens supratimas, jo iškelimas „virš literatūros“ kartais palaikomas blogu tonu, nepagarbumu – juk tokius dalykus daro „visi kartu“.

Todėl nemaža pradedančiųjų poetų nejučia savo talento pašaukimo, santykio su menine kultūra, gyvenimo klausimais: jie savotiškai nuo to yra apsaugojami. Talentas tampa viso gyvenimo pašaukimu tik ypatingoj situacijoje – kaip praregėjimas, idėja, galinga tiesa. Tai aiškiau galima pasakyti apie matematikai, fizikai ar kitiems tiksliesiems mokslams labai gabius žmones: dažnai jie nieko ir nepadarą mokslui, nes tiesiog nesusiklostę situacija, neatsiranda mokslinės idėjos pagava. Sunkiai, su didelėmis pastangomis padaroma daugybė mažų atradimų. O dideli – iš „pašaukimo“ – būna netikėti, greiti, nepaprastos apimties (A. Einšteino reliatyvumo teorija). Tuo atžvilgiu meninės ir mokslinės idėjos pagava niekuo nesiskiria.

Daug literatūrai gabių žmonių, kurie galėtų rašyti padoriai, gabiai daryti „mažus atradimus“, anksti pasuka iš literato kelio. Vieni pagalvoja, kad garbingiau būti blogu puodžiumi, negu vidutiniu rašytoju, kiti – laiku nepasirodo viešumoje ar turi per daug didelių ambicijų, neišsitenka literatūrinėje atmosferoje. Kiti aiškiai suvokia, kad, pasiekę daug tikrų ir gražių literatūrinių laimėjimų, tikros pergalės niekada nešvės. Kito netraukia perspektyva metai iš metų lygiai, ramiai, vienodai leisti knygas ir niekada nepatirti darbo pilnumo. Kiek jų, pasukusių kur kas tikresniais gyvenimo keliais, kiek jų, supratusių, kad tikro talento, energijos ir gerų norų – per mažai! Nėra ištiesios pagalbos rankos. Kartais pagalbos šauksmą girdi... Lyg kas galėtų įkvėpti poetui pašaukimą! Čia nieko negali padėti, kaip ir žmogui, sergančiam mirtina liga. Ir už kitą nepasieks, vieno gyvenimo nepakeisi kitu – pilnesniu, kūrybingesniu.

Talentas nėra šventojo aureolė. Tokių žmonių žemėje vaikšto daug. Tai žmogiškumas, prieinamas daugeliui, o ne koks iškilmių drabužis, kurį prasčiokai turi bučiuoti didžiųjų švenčių metu. Jam nereikia melstis ir prieš jį drebėti. Bjauru, kai aplink rašytoją sukuriama virpulinga atmosfera, pastatomas neprieinamumo barjeras. Dar bjauriau, kai rašytojui tai patinka. O juk didžiausia garbė, kai žmonės tavęs nebijo ir laiko tave sau lygiu. Gabumai netarnauja prievartai, jie tik prigimties suteikta teisė kurti, ir tiek. Tačiau talentas neapsaugo nuo ydų, nuo kvailumo, paklydimų, nuo visko, kas yra žmogiška. Kartais talentingų žmonių paklydimai yra baisūs, nes talentas ydas padvigubina, kartais pagražina.

Neugdomas talentas išblėsta, sumenkėja. Jis nedaug tereiškia, jeigu nepabunda pašaukimas, kūrybinis pasiaukojimas menui, idėjai, žmogiškumui. Jis būna staigus kaip ugnis, o kartais kaupiasi metų metais, kol beveik iš karto parašomas „Rudens vakaras“. Žemaitė tikriausiai jau ir jaunystėje galėjo vidutiniškai rašyti. Ji buvo ir išsilavinusi, ir pakankamai raštinga. O kūryba buvo ypatingas jautrios ir šviesios moters praregėjimas. Vien talento, žinoma, tam nebūtų užtekę, nes pašaukimas gal ir nebūtų įsidedęs tokia skaidria liepsna, kaip paskui įsidedė gyvenimo žaizdre. Kokios jėgos žmoguje susikryžiuoja tą pašaukimo valandą! Kokios jėgos vedžioja poeto ranką, kai jis rašo „Būties valandą“ ar štai tokius paprastus žodžius:

Manęs dar nebuvo, –
Alyvos žydėjo – –
Manęs nebebus jau, –
Jos vėlei žydės.

Ir tiems žodžiams nusilenkia išdidus protas, kuris negali paaiškinti jų, kaip ir skruzdės gyvybės. Kūryba čia jau perauga kūrybą, talentas – paprastus literatūrinius sugebėjimus, eilėraštis tampa etiniu elgesiu, vitaline jėga. Tokiais kūriniais negalime paaiškinti savo smulkių kasdieninių dalykų, tačiau visa siela jaučiam, kad tai yra pats gyvenimas, kad tai jį valdanti talento jėga. Ir jaučiam, kad tos gyvybės negalima išmokti, išmaldauti, papirkti, parduoti, paversti literatūriniu etalonu, pamėgdžioti. Tai galima visaip aiškinti, bet suprasti vienaip ir visiems laikams – niekada! Tokie kūriniai auga kaip medis, kaip Donelaičio „Metai“ – šimtmetis po šimtmečio.

Talentas turi užpildyti visas asmenybės ląsteles, viena ar kita linkme kreipti įgūdžius, formuoti tai, ką būtų galima pavadinti poeto kompleksu. Pirmiausia čia nereikėtų painioti sugebėjimo eiliuoti su tikro poeto talentu. Jau yra pastebėta, kad tai toli gražu ne tas pat. Yra žmonių, kurie labai lengvai įsisavina ritminės kalbos stereotipus, gabūs garsinėms žodžių asociacijoms. O kiek didelių poetų neužbaigia ar sunaikina savo kūrinius dėl labai paprasto, paprastam eiliuotojui prieinamo dalyko: neatėjo į galvą žodis, kuris būtų atitikęs eilėraščio ritminę intonaciją, garsinei asociacijai neatliepė rimas ir pan.

Yra tekę matyti mažaraščių, kurie eiliavo apie čia pat salėje esančius. Tai visiems darė nepaprastą įspūdį – ne vienas žinomas poetas žodžio miklumu jiems turėtų nusileisti. Senesni žmonės prisimena, kaip po Žemaitijos turgus, rodos, dar ir po karo, su armonika vaikščiodavo žmogus, kuris už nedidelį atlyginimą tuoj pat sueiliuodavo apie nurodytą asmenį. Tai buitinis eiliavimas, kuris nieko bendro neturi su poezija, kaip ypatingu meninio mąstymo būdu.

Tačiau ne vieną poetą pražudė lengva ranka, lengvai ateinantis žodis, žaisminga forma, įgudimas eiliuoti. Tai didelė apgaulė. Putinas yra rases: „...žodžiai antplūdžiu puola tik tuomet, kai poeto sumanymas svyruoja ir kai jam trūksta vidinio nusiteikimo“. Tokios kūrybos paskleidžiama daug – be vidinės atsakomybės, net be poeto ambicijos. Teisingai yra sakęs J. Parandovskis: „...menas gimsta iš medžiagos pasipriešinimo“.

A. Mickevičius turėjo nepaprastų eiliuotojo gabumų, gebėjo puikiai improvizuoti, bet lyrika jam buvo kančia. Jo vietoje kitas poetas būtų palikęs milžiniškus lyrikos tomus. Tikra poezija visuomet ateina per žodžio sunkumą, per pasipriešinimą eiliavimo stereotipams. Kokia tai dažnai būna kova su „savo negabumu“! Net pirmaeiliai poetai dažnai turi „nesugebėjimo rašyti“ kompleksą.

O dabar štai mano rankos tuščios.

Vėl ką rasiu – paaiškės negreit, –

rašė V. Šimkus, užbaigdamas labai intensyvią „Krantų kontūrų“ kūrybinį etapą ir lyg nujausdamas, kad negreit pasirodys su „Geležies ir sidabro“ rinkiniu.

Retas poetas sutinka čia pat draugų būrelyje sueiliuoti bent pora eilučių į albumą. O kaip lengvai tai padaro kuris nors bendradarbis, poetine kūryba beveik neužiimęs! Kaip visi nustemba, kai poetas trypčioja vietoje, išsisukinėja, rausta. Net įrašas atsiliepimų knygoje daugeliui kūrėjų, kurie šiaip nemėgsta laisvai paleisti rankos, yra labai sunkus dalykas.

Tikras poetas, „poetas iš pašaukimo“, o ne „iš prigimimo“, žodį supranta kitaip – ne kaip ritmišką įkalbėjimą, ne kaip „sakymą“ eilėmis. Eiliavimas poetui yra mąstymo būdas, ir todėl eiliavimui – kaip mąstymui – reikia ypatingų sąlygų, vidinio nusiteikimo ir įsigyvenimo.

Žinoma, eiliavimui gabūs poetai lengviau susitvarko su formalinėmis išraiškos priemonėmis, ne taip nualina save, nugalėdami technines kūrybos kliūtis. Bet visuomet yra ir pagunda laisvai paleisti ranką, nes kartais labai lengvabūdiškai manoma, kad vis tiek „pasitaikys“ ką nors vertinga parašyti, kad „ateitis atsirinks“. Todėl epigonizmas, pasitikėdamas ateities palankumu, būna labai drąsus, net

įžūlus – eiliuojama daug, lengvai ir laisvai bet kada, bet kur ir bet kuria tema. Gal jau per daug savo rašinių užkrauname ateičiai: vargu, ar ji turės laiko viską perskaityti.

Toks lengvumas įsigali ir pripažintų poetų gyvenime. Kai vieną naktį kūrybos namus pajūryje drebino audra, daugelyje kambarių lietuvių, latvių, estų, rusų, gal net gruzinių kalbomis buvo parašyta dešimtys eilėraščių apie audrą ir labai audringus širdžių išgyvenimus (vėliau tuos eilėraščius teko matyti paskelbtus su tos dienos data). Kaip jie mikliai parašyti! Kai šitaip pagauni žinomą meistrą vieną, antrą, trečią kartą, nustoji tikėti poezijos nuoširdumu ir talentu.

Kartais poetui, nekeliančiam kūrybos tikslų kaip giliai žmogiškos problemos, gali atrodyti, kad tai „kūrybinių jėgų subrendimas“ – tas laisvumas, rašymo ūpas, kai jaukiai drebina langą šiokia tokia audra, iš tolo primindama prigesusią kūrybos aistrą ir jaunystės pažadus. O iš tikrųjų čia ryšiai su savim, su savo išgyvenimais nutrūksta: tiesiog gaminami „eiliuoti jausmai“. Nedaroma atrankos iš to, ką poetas sugeba, supranta, ir eiliuojama, kas tuo metu eiliuojasi. O juk kūryba yra ir pažiūra į kūrybą, atranka. Poeto gyvenime nebūna tokių laikotarpių, kada jis galėtų atsipalaiduoti žodžiui, rašyti be susikaupimo, be valios, be visų dvasinių galių. Per daug pasikliaujama atsitiktinumu („gal kas ir užkibs!“), įkvėpimu, važiuojama palaidomis vadžiomis, sena garbe. Lengva eiliuoti banalybes – be kančios, be įtampos, nes banalybė visiems – viena.

R. M. Rilke jaunam poetui rašė: „...prisipažinkite sau, ar jūs iš tikrųjų numirtumėte, jeigu jums uždraustų rašyti“. Žinoma, gal koks vienas ir numirtų, ir ne nuo audros pajūrio kūrybos namuose. Tačiau ypač sunku tam, kurio talentas išauga iki heroizmo, kai visos ląstelės prisipildo kraujo, kai pasiekiamas kraštutinė dvasinės įtampos riba, ką jaučiame S. Nėries karo metų eilėraščiuose, Putino paskutiniųjų metų vizijose. Ir kaip paaiškinti, kodėl per vieną naktį parašoma poema, kuri autorių padaro nemirtingą, į šalį nustumdama visą to žmogaus kūrybą? Ar tai ne pašaukimas, talento prasiveržimas visa jėga? Ir jam tada per maža viso pasaulio, nes užtenka vieno vienintelio ankstyvos rasos lašo, jam per maža visos žmonijos, nes kartais užtenka ir skruzdės gyvybės, paprasto žmogaus gyvenimo, kasdieninės duonos ir paprastų žodžių, kad ir tokių, šimtus kartų girdėtų: – Žmonės, duokite man atsigerti... Ir poetui reikia žinoti, ar jis kada parašys taip, įdės tiek talento ir žmonių gyvenimo, kad nė už ką negalės atsisakyti nė vienos eilutės, kada jį apsės baimė ar nepasitikėjimas savim, ar parašys taip, kad kelio atgal nebūtų.

Grįžta žuvę karuos, grįžta visų užmiršti. Tik iš poezijos niekada negrįžta pašauktieji.